

Motion till riksdagen 2005/06:N265

av Alf Svensson m.fl. (kd)

Dagligvaruhandeln

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Konkurrensverket bör aktivera sig mer för en sund konkurrens inom dagligvaruhandeln.

Motivering

Få områden är så centrala för medborgaren, familjer och enskilda hushåll som dagligvaruhandeln, vilken förser oss med ”vårt dagliga bröd”. Att konsumenterna har tillgång till varor till rimliga priser är en livsnödvändighet inte enbart för enskilda och familjer utan också för hela regioner. Och inte att för glömma glesbygden! Det är därför av ytterligst stor vikt att detta sker i en sund konkurrens som inte utestänger nya aktörer.

OECD konstaterar i sin ekonomiska översikt avseende Sverige år 2001 att konkurrensen på den svenska marknaden för försäljning av mat är allmänt betraktad som ”svag”. Marknaden är i mycket stor utsträckning koncentrerad, och de tre största aktörerna hade år 2002 tillsammans en marknadsandel som gott och väl översteg 90 procent. Den andelen har väl knappast minskat.

Konkurrensverkets ledning har vid ett flertal tillfällen offentligen påtalat att prisnivån i Sverige avseende dagligvaror är högre än i jämförbara OECD-länder. Inför folkomröstningen rörande EMU, anförde Konkurrensverkets förra generaldirektör, numera konsumentministern Ann-Christin Nykvist – hänvisande till utredningar från Konkurrensverket – att en fyrapersonersfamilj skulle kunna spara årligen upp till 30 000 SEK vid sina dagligvaruinköp, om vi i Sverige hade en lägre prisnivå. Förklaringen till den högre nivån i Sverige var, påpekades det, till en icke ringa del en följd av bristande konkurrens på den svenska dagligvarumarknaden.

Den svenska dagligvarumarknaden har under de senaste 15 åren varit föremål för en lång rad statliga utredningar och överväganden. Samtliga utredningar har sedan början av 90-talet nöjt sig med att konstatera att konkurrensen är dålig och priserna höga. Som exempel kan nämnas att Konkurrensver-

Fel! Okänt namn på

ket de senaste åren publicerat ett antal rapporter om konkurrensen i Sverige. De senaste är "Konkurrensen i Sverige 2002" (2002:4), "Dagligvaruhandeln – struktur, ägarform och relation till leverantörer" (2002:6) och "De svenska priserna kan pressas" (2002:5). I de tre nämnda rapporterna uttrycks påtaglig oro över den starka koncentrationen till främst tre block med höga konsumentpriser som följd. Konkreta åtgärder har emellertid lyst med sin frånvaro. Konkurrensverket har trots vetskap om problemen inte gjort något åt de samarbetsformer som förekommer inom dagligvaruhandeln.

Det är svårt för nya aktörer att komma in på den svenska marknaden. Blockbildningen är stark och utgör en barriär för marknadsinträde för nya företag och produkter. Koncentrationen inom partihandeln innebär att den som vill starta en liten närbutik idag bara har en grossist att välja mellan, nämligen Dagab, eftersom både Ica och Coop enbart levererar till egna butiker. Blockens dominans och koncentrationen till större butiker utgör ett allvarligt hot mot nyetableringar och främst mot svensk glesbygd.

Attraktiva lägen behålls inom moderbolaget och nyetableringar inriktas mot rationella enheter. Hembudsregler, fastighetsinnehav och hyresförbehåll utgör starka vertikala bindningar. "Tvånget" att köpa via moderbolaget och olika bonusskalor skapar också starka vertikala bindningar. Hembudsskyldigheten innebär ytterligare en kraftig begränsning av den enskilde handlaren rörelsefrihet.

Det är lätt att förstå att det företagsekonomiskt är till gagn och vinst att konkurrensen är begränsad, men det är, enligt vår uppfattning, ett samhälleligt ansvar att också tillse konsumenternas intresse och således arbeta för att främja konkurrens och konkurrensneutralitet.

Koncentrationen inom dagligvaruhandeln innebär även att mindre lokala leverantörer slås ut, då butikernas sortiment styrs centralt. Livsmedelsverket skrev i en rapport (nr 17/2001) att ett av de absolut viktigaste hindren för marknadsföringen av lokalt producerade produkter är att det inte finns tillräckligt med försäljningsställen som inte är kopplade till de tre stora oligopolisterna, Ica, KF och Axfoodgruppen. Centraliseringen är ett växande problem. De stora kedjornas krav på stora volymer försvårar avsättningen för småföretagen.

Sammanfattningsvis är konkurrenssituationen i Sverige på dagligvaruområdet ett problem med höga konsumentpriser som följd. En fortsatt koncentration leder dessutom till

- att leverantörer får svårt att få tillträde till marknaden,
- att den enskilda handlaren kan mista sin handlingsfrihet,
- att möjligheten till lokal anpassning av butikssortimentet minskar,
- att butikernas sortiment styrs i allt mindre utsträckning av vad konsumenterna efterfrågar samt
- att nya butikskedjor har svårt att ta sig in på den svenska marknaden.

I ett anförande 2003-04-24 konstaterar Konkurrensverkets nuvarande generaldirektör att de svenska matpriserna är höga i ett EU-perspektiv. Den svenska prisnivån anses ligga ungefär 20 procent över EU-snittet. Han noterar att matpriserna i Västsverige är 7 procent lägre än i Stockholms län – beroende

Fel! Okänt namn på

på hårdare konkurrens. Detta bör ställas i belysningen av att många leverantörer har nationella och i vissa fall internationella priser. Detta visar att konkurrensproblemen i första hand inte ligger i leverantörsledet utan i det efterföljande ledet. Konkurrenssituationen i detalj- och partihandelsleden har med andra ord stor betydelse för hela dagligvarusektorn.

Vi är medvetna om att Konkurrensverket nu har tagit ett initiativ genom att granska Icas olika avtal. Avsikten med vår motion är att kräva att Konkurrensverket granskar och analyserar dagligvaruhandeln i vid mening ur ett bredare konkurrensrättsligt perspektiv.

Förväntningarna på att särskilt många nya aktörer skall intressera sig för Sverige är orealistiska. De utländska aktörer som är intresserade av den svenska marknaden och redan etablerat sig här, vill ha stora externa anläggningar. De är intresserade av tätbefolkade områden – inte glesbygder. Lidl- och Netto-kedjornas etableringar i Sverige har hitintills inte påverkat konkurrensen eller rört om nämnvärt i dagligvaruhandeln. Dessa butiker går, enligt uppgift, dessutom med förlust. Det vore önskvärt att Konkurrensverket mera grundligt undersökte lågpriskedjornas etablering och deras påverkan på prisbilden i Sverige. Vad är orsaken till deras svårigheter att nå lönsamhet?

Vi finner det angeläget att Konkurrensverket skyndsamt utröner och analyserar om de tre blockens olika avtal strider mot 6 § konkurrenslagen, alltså bestämmelsen om förbud mot konkurrensbegränsande avtal och samordnade förfaranden. Vid en sådan prövning bör Konkurrensverket reda ut om samarbetet mellan fristående handlare bryter mot bestämmelserna i 6 § konkurrenslagen.

Det är av vikt att observera att förbudet i 6 § konkurrenslagen avser såväl avtal och samordnade förfaranden mellan företag i samma handelsled, s.k. horisontella avtal, som avtal där två handelsled berörs, exempelvis mellan grossistledet och detaljhandelsledet, s.k. vertikala avtal.

Inom inköps- och sortimentsorganisationerna verkar allt vara centralstyrt ned till ”hyllplanerare” inom de olika varuområdenas ”kategoriteam”. Visserligen sägs det att det är konsumentnyttan som står i fokus, men mycket talar för att det finns litet utrymme för den enskilde handlaren egen kreativitet och för hans egna initiativ och eget handlande. Sverige verkar inte längre ha många fria och självständiga livsmedelshandlare. De horisontella konkurrensbegränsningarna har gjort henne eller honom till mer eller mindre ”livegen”. De svenska konsumenterna kommer att få finna sig i att det är de inköpsansvariga på den centrala funktionen för inköp och deras ”kategoriteam”, till vilka handlarna gemensamt och i samråd har överlätit sin beslutanderätt, som bestämmer vad svenskarna skall ”äta och dricka”.

Konkurrensverkets uppgift är att verka för en effektiv konkurrens i såväl enskild som offentlig sektor till nytta för konsumenterna. Verket har i den väl genomförda rapporten, ”Dagligvaruhandeln – Struktur, ägarform och relation till leverantörer”, tillkommen efter beslut den 28 februari 2002 av regeringen, redovisat konkurrensförhållandena i dagligvaruhandeln. I sina slutsatser tar Konkurrensverket upp en rad åtgärder som andra myndigheter, kommuner, handeln själv och inte minst konsumenterna skall vidta. Rapporten indikerar att Konkurrensverket är medvetet om problemen på dagligvarumarknaden.

Fel! Okänt namn på

Ingenstans nämns emellertid att Konkurrensverket självt har en central roll för att konkurrensen skall fungera på marknaden.

Sammanfattningsvis krävs för att stärka konkurrensen inom dagligvaruhandeln och utjämna prisskillnaderna mellan Sverige och övriga EU-länder

- att Konkurrensverket avsätter nödvändiga resurser för att analysera såväl det horisontella som det vertikala samarbetet inom blocken,
- att prövning skall ske med beaktande av såväl 6 och 19 §§ i den svenska konkurrenslagen som artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget,
- att Konkurrensverket vidtar konkreta åtgärder för att underlätta för nya aktörer att öppna butiker och konkurrera på lika villkor som de etablerade blocken,
- att man underlättar för mindre och medelstora leverantörer att komma in och stanna kvar på marknaden,
- att Konkurrensverket tillförs nödvändig kompetens för att kunna vidta nödvändiga åtgärder,
- att Konkurrensverket undersöker hur konkurrensen inom dagligvaruhandeln påverkats av att de nya lågpriskedjorna nu har etablerat sig i Sverige samt
- att Konkurrensverket undersöker orsakerna till att de nya lågpriskedjorna har lönsamhetsproblem i Sverige, vilket de inte har i andra länder.

Stockholm den 29 september 2005

Alf Svensson (kd)

Lars Lindén (kd)

Erling Wälivaara (kd)

Gunilla Tjernberg (kd)